

INE PAN Working Paper Series

Paper number 46

Ogólna koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej w koherentnej sferze przyczynowej

Arkadiusz J. Derkacz

Warsaw, October 2018

wp@inepan.waw.pl

Arkadiusz J. Derkacz¹

Ogólna koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej w koherentnej sferze przyczynowej

Streszczenie

Jak należy rozumieć politykę gospodarczą we współczesnym dynamicznym świecie? To główne pytanie, na które autor próbuje odpowiedzieć w tym artykule. Rozważania autora oraz analiza literatury z zakresu nowej ekonomii instytucjonalnej, polityki gospodarczej, socjologii, psychologii i filozofii stały się fundamentem do stworzenia ogólnej koncepcji polityki gospodarczej. Koncepcja ta została zbudowana w oparciu o strukturę podmiotową polityki gospodarczej, wpływ koherentnej sfery przyczynowej na działające podmioty oraz neoinstytucjonalny system wytwórczy. To wszystko znalazło wyraźne uzasadnienie w filozoficznych rozważaniach na temat podmiotowości ludzkiej i przyczynowości podmiotowej. Takie uzasadnienie stawianej tezy sprawia, iż koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej swoje fundamenty posiada w głęboko zakorzenionej naturze ludzkiej a człowiek jest tu stawiany na pierwszym miejscu, jako pierwsza przyczyna i ostateczny beneficjent wartości dodanej wygenerowanej przez politykę gospodarczą.

Słowa kluczowe: polityka gospodarcza, sfera instytucjonalna, neoinstytucjonalny system wytwórczy, nowa ekonomia instytucjonalna, podmiot polityki gospodarczej, instytucje esencjonalne, instytucje substrakcjonalne.

Klasyfikacja JEL: E60, E02, A12

Wprowadzenie

Poszukiwania odpowiedzi na kluczowe pytanie badawcze, które sobie postawił autor prowadziły go przez analizę zagadnień z zakresu samej polityki gospodarczej, jej neoinstytucjonalnego ujęcia oraz nowej ekonomii instytucjonalnej. W czasie tej wędrówki ukształtowały się dwa aksjomaty, które stały się swoistym spoiwem dla dalszych poszukiwań. Pierwszym z nich jest twierdzenie, iż głównym i jedynym podmiotem polityki gospodarczej winien być człowiek, tak jako jednostka, jak również człowiek jako członek określonej społeczności. Drugim aksjomatem do dalszych poszukiwań stało się inne twierdzenie mówiące, że wszelka działalność człowieka, ukryta pod hasłem praktyka polityki gospodarczej, jest realizowana w szeroko rozumianej koherentnej sferze przyczynowej. Na tej podstawie poszukiwania odpowiedzi o sens i fundamentalne znaczenie polityki gospodarczej doprowadziły do krytycznej analizy wybranych zagadnień z zakresu filozofii ekonomicznej, fenomenologii, psychologii, socjologii, filozofii politycznej oraz antropologii, w których to szukano istoty

¹ Społeczna Akademia Nauk w Warszawie

przyczynowości podmiotowej. Ostatecznie autor stanął przed problemem ludzkiej podmiotowości. Ta dość zaskakująca droga naukowych poszukiwań stała się jednak esencjonalnym determinantem umożliwiającym dopełnienie ogólnej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej w świetle koherentnych przemian zachodzących w realnej sferze przyczynowej.

Poniższy artykuł ma na celu udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: Czym winna być polityka gospodarcza, rozumiana jako zjawisko społeczno-gospodarcze, w świetle dynamicznych przemian zachodzących w szerokokorozumianej koherentnej sferze przyczynowej? Próba udzielenia odpowiedzi na tak postawione pytanie wymagała jednak postawienia jeszcze innych pytań, które stały się przyczynkiem do sformułowania hipotez naukowych. Pierwsze z nich dotyczy rzeczywistości, która coraz częściej – szczególnie w nurcie ekonomii neoinstytucjonalnej – jest określana jako dynamiczna sfera instytucjonalna. W tym kontekście interesujące była dla autora nie sama sfera instytucjonalna, lecz sposób w jaki ona oddziałuje na człowieka działającego. Dlaczego zatem ten instytucjonalny determinizm jest tak istotny? W jaki sposób instytucje wpływają na ludzką aktywność, czy wszystkie mają dla nas takie same znaczenia? Czy można mówić o swoistym obiektywizmie instytucjonalnym, czy raczej owe determinanty należy postrzegać subiektywnie i podmiotowo? Próby odpowiedzi na te pytania sprawiły, iż w poniższych rozważaniach zaproponowano koncepcję koherentnej sfery przyczynowej, która została odniesiona do neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. Inną kwestią, która stanęła u podstaw prezentowanej tu koncepcji polityki gospodarczej, było zagadnienie jej podmiotu. W tym świetle główne pytanie, które nurtowało autora można by sformułować w taki oto sposób: Czy rzeczywiście jedynie państwo, jego administracja centralna i samorządowa, winno być postrzegane jako podmiot polityki gospodarczej? Poszukiwania odpowiedzi na to pytanie doprowadziły z kolei do sformułowania hipotezy o dwumodulowym podmiocie, która stała się kolejnym kluczowym elementem prezentowanej tu koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. Ostatnim obszarem problemowym, który generował pewne trudności i pytania, był sposób działania człowieka w ramach polityki gospodarczej. W jaki sposób winny być osiągane cele polityki gospodarczej, która jest realizowana przez jej dwumodulowy podmiot, w strumieniach instytucji, swoje źródła posiadających w szerokiej sferze instytucjonalnej? Jak działa człowiek kontraktujący w granicach neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej? Próby odpowiedzi na takie pytania doprowadziły do sformułowania ostatniej już hipotezy o neoinstytucjonalnym systemie wytwórczym.

W poniższym artykule zaprezentowano, w pierwszej kolejności, to wszystko, co legło u podstaw powstania przedmiotowej tu koncepcji, aby w dalszej części omówić politykę

gospodarczą w jej neoinstytucjonalnym ujęciu. W tym miejscu dokonano próby konfrontacji zagadnień koherentnej sfery przyczynowej, struktury podmiotowej oraz systemu wytwórczego z nową koncepcją neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. Taka struktura rozważań pozwoliła ostatecznie ukazać najważniejszy element, którym jest teza definiująca autorską koncepcję polityki gospodarczej. Autor będąc świadomym, iż prezentowana tu koncepcja może być przedmiotem dalszych dyskusji naukowych, zaproponowano w końcowej części artykułu, kilka zagadnień, które podkreślają wpływ neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej na jej współczesną wersję i sposób jej postrzegania. Tym sposobem przekazano pod dyskusję autorską koncepcję neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, która może stać się źródłem nowych wyzwań i racjonalizujących rozwiązań dla aktywności człowieka kontraktującego, zmierzającej do zwiększenia wartości państwa.

1. U podstaw koncepcji

Przedstawione w poniższym artykule rozważania nt. ogólnej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej dotyczą polityki gospodarczej, traktowanej jako zjawisko społeczno-gospodarcze. Poruszane tu zagadnienia w głównej mierze mają na celu uzyskanie odpowiedzi na kluczowe pytanie badawcze: Czym powinna być polityka gospodarcza, rozumiana jako praktyka, w świetle dynamicznych przemian zachodzących w szerokokorozumianej koherentnej sferze przyczynowej? Warto w tym miejscu podkreślić, iż koherentność przemian jest tu rozumiana zgodnie z psychologiczną koncepcją koherencji zachowań. Zgodnie z definicją, koherencja zachowań odnosi się bezpośrednio do człowieka, który posiada poczucie pewności czy przekonanie, że (1) różnego rodzaju bodźce pochodzące z wewnętrznego i zewnętrznego otoczenia są uporządkowane, przewidywalne i wytłumaczalne; (2) dostępne są zasoby, które pozwalają jemu (człowiekowi) sprostać wymaganiom wynikających z istnienia owych bodźców oraz (3) wymagania te są postrzegane jako wyzwania godne wysiłku i jego zaangażowania. (por. Gierowski i Rajtar, 2003, s. 133–134) W tym świetle można powiedzieć, iż „poczucie koherencji wprowadza w chaos świata ład – ale środki do tego mogą być różne. (...) Zachowanie uzależnione jest bowiem od poznawczej i emocjonalnej interpretacji sytuacji, która jest w przypadku osób o wysokim poczuciu koherencji interpretacją wyraźnie strukturyzującą sytuację, nadającą jej sens i otwierającą możliwości działania, ale ów sens może być bardzo różny, zatem i zachowanie może być różne.” (Cieciuch, 2006, s. 934) Tak rozumianą koherencję można odnieść do neoinstytucjonalnej sfery przyczynowej, w której to zachodzą omawiane tu zjawiska społeczno-gospodarcze. W tym świetle można powiedzieć, iż dynamiczna sfera przyczynowa dla człowieka działającego będzie źródłem szerokiego strumienia instytucji esencjonalnych i

substrakcjonalnych, które z jednej strony umożliwiają, z drugiej zaś ograniczają jego działanie. Ponadto człowiek ten posiada odpowiednie zasoby umożliwiające mu podjęcie owej aktywności, której przyświeca określony cel działania potęgujący jego zaangażowanie.

U podstaw ogólnej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej legły trzy zasadnicze hipotezy. Pierwsza z nich mówi, że polityka gospodarcza jest osadzona w koherentnej sferze przyczynowej, która jest źródłem instytucji esencjonalnych i substrakcjonalnych z jednej strony ograniczających, z drugiej zaś umożliwiających podejmowanie określonych działań z nią związanych. Neoinstytucjonalna polityka gospodarcza jest więc tu postrzegana jako zbiór określonych zjawisk społeczno-gospodarczych, które są skutkiem aktywności człowieka działającego pod wpływem szerokiego strumienia determinantów. Ostateczny i zupełny obraz tychże zjawisk jest więc wypadkową funkcji dynamicznej i koherentnej sfery przyczynowej oraz samej aktywności ludzkiej.

Druga hipoteza mówi natomiast, iż struktura podmiotowa neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej spina w sobie administrację państwową jako podmiot administracyjny oraz społeczeństwo jako podmiot przyczynowy. Wynika z tego, iż w prezentowanej koncepcji polityki gospodarczej pojawia się swoista redefinicja jej podmiotu. W literaturze przedmiotu, wśród wielu definicji polityki gospodarczej, podmiot ten jest definiowany najczęściej jako państwo, które realizuje określone zadania. Mówi się często wszak, że polityka gospodarcza to „świadome oddziaływanie władz państwowych oraz instytucji i organizacji międzynarodowych na gospodarkę narodową” (Kisiel i Marks-Bielska, 2013, s. 14), „świadoma działalność państwa, zmierzająca (...) do osiągnięcia ściśle określonych publicznych celów społeczno-ekonomicznych” (Kalina-Prasznik, 2005, s. 175) czy też „świadoma i celowa działalność państwa polegająca na kształtowaniu, na podstawie praw ekonomicznych, racjonalnego przebiegu procesów społeczno-ekonomicznych.” (Bosiakowski, Sławiński i Woźniak, 1988, s. 10) Podmiot polityki gospodarczej można – a może nawet należy – postrzegać w szerszej perspektywie. Jeżeli polityka gospodarcza dotyczy szerokokorozumianej gospodarki, to warto dostrzegać w niej istotną rolę podmiotów ją kreujących, jak i również podmiotów przyczynowych. (por. Czaplewski, 2009, s. 15–19) Druga grupa podmiotów to te, które będą chciały wpływać lub wpływają w różny sposób na politykę gospodarczą oraz te – co wydają się być najważniejsze – które będą bezpośrednimi beneficjentami polityki gospodarczej.

Trzecia hipoteza stojąca u podstaw omawianej ogólnej koncepcji polityki gospodarczej mówi o istnieniu neoinstytucjonalnego systemu wytwórczego będącego procesem bezpośredniej realizacji celów polityki gospodarczej przy wykorzystaniu określonych narzędzi. Podkreślenie tego faktu ma istotne znaczenie dla osiągania i realizacji celów polityki gospodarczej w kontekście chociażby

ich efektywności (por. Derkacz, 2018, s. 125–140) jak również w kontekście swoistej redefinicji podmiotów neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. W tym świetle wydaje się zasadne, co zostanie uczynione w poniższej pracy, podjęcie zagadnienia związanego z ogólnym mechanizmem wytwórczym zmierzającym do realizacji określonych celów gospodarczych.

Przedstawione powyżej fundamentalne założenia ogólnej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, w trakcie krytycznej analizy literatury przedmiotu, rozważań i naukowych poszukiwań doprowadziły do sformułowania najważniejszej tezy. Autor twierdzi, iż polityka gospodarcza w ujęciu neoinstytucjonalnym jest określoną działalnością podmiotów, zmierzającą do wzrostu wartości państwa, na skutek podmiotowej społecznej intencji wyrażonej w postaci wspólnego celu lub celów. Tak rozumiana aktywność jest realizowana pod wpływem esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej z wykorzystaniem odpowiednich narzędzi. Powyższą tezę, choć ze swej natury istotowo związaną z polityką gospodarczą, autor próbował uzasadnić w procesie krytycznej analizy zjawisk społeczno-gospodarczych postrzeganych jednak z dużo szerszej perspektywy. Studia literatury przedmiotu poprowadziły autora od tematyki ekonomii, w szczególności nowej ekonomii instytucjonalnej oraz instytucjonalnego podejścia do polityki gospodarczej, poprzez zagadnienia socjologii, psychologii, antropologii aż po traktaty filozoficzne z zakresu filozofii politycznej i ekonomicznej, fenomenologii czy nawet przyczynowości podmiotowej natury ludzkiej. Nie bez znaczenia dla niniejszych rozważań były więc prace m.in. E. Husserl'a (por. Husserl, 1974) (por. Husserl, 1975), M. Heideggera (por. Heidegger, 1977), J. Trzópka (por. Trzópek, 2013), A. Warmbier (por. Warmbier, 2016), P. Muchlińskiego (por. Duchliński i Cholub, 200), D. Zahavi'ego (por. Zahavi, 2012), S. Gallaghery (por. Gallagher i Zahavi, 2015), M.A. Krąpca (por. Krąpiec, 1998), A. Horodeckiej (por. Horodecka, 2008) (por. Horodecka, 2001), S. Kirdiny (por. Kirdina, 2013) czy A. Glapińskiego (por. Glapiński, 2006). Szczegółowa i krytyczna analiza interdyscyplinarnej literatury przedmiotu, podbudowana obserwacją współczesnej polityki gospodarczej, w procesie syntetycznego łączenia wielu wątków i aspektów dotyczących przedmiotowego tu problemu badawczego dała – jak się wydaje – oryginalny obraz neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej ukazując jej nieopisane do tej pory właściwości i zależności podmiotowe.

2. Polityka gospodarcza w ujęciu neoinstytucjonalnym

Świadome oddziaływanie państwa na zjawiska społeczno-gospodarcze, z wykorzystaniem określonych narzędzi, zmierzające do osiągnięcia określonych celów jest powszechnie określane w literaturze przedmiotu jako praktyka polityki gospodarczej. Można znaleźć tam bardzo wiele różnych definicji tejże polityki (por. Derkacz, 2018, s. 196–204). W ujęciach tych omawiane są, w

różnym kontekście, sposób i narzędzia działania, podmiot oraz przedmiot a także cele, które polityka gospodarcza winna osiągać. Prezentowana w niniejszym artykule ogólna koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej podkreśla jednak jej aspekt ludzki. Wszak polityka gospodarcza, podobnie jak i cała ekonomia, winna odnosić się do człowieka takiego, jakim jest w rzeczywistości, działającego w determinujących strumieniach koherentnej sfery przyczynowej (por. Coase, 1984, s. 231). Skoro tak, to na politykę gospodarczą można patrzeć z perspektywy człowieka, który z jednej strony jest źródłem potrzeb definiujących cele tejże polityki, z drugiej strony przez pryzmat człowieka, który podejmuje określone działania noszące znamiona praktyki polityki gospodarczej. W tym świetle można powiedzieć, iż polityka gospodarcza winna przejawiać cechy intencjonalności podmiotowej, co będzie ujawniało się w takiej aktywności ludzkiej, która w sposób bezpośredni odnosić się będzie (owa aktywność) do określonych zjawisk społeczno-gospodarczych wykraczających poza jej podmiot.(por. Chrudzimski, 2014, s. 298). Owymi zjawiskami tu wspomnianymi będą więc wszelkiego rodzaju cele polityki gospodarczej wynikające z jednej strony z przedmiotu, z drugiej natomiast strony z podmiotu polityki gospodarczej. Bez względu na ten podział mowa jest tu o faktycznie realizowanych celach, które zawsze odnoszą się ostatecznie do człowieka jako członka określonej społeczności. Co więcej, owe cele polityki gospodarczej pod wpływem dynamiki szerokorozumianego otoczenia, podlegają ciągłej ewolucji, w taki sposób, aby ostatecznie ujawniły się w postaci określonych zjawisk społeczno-gospodarczych zgodnych z oczekiwaniami danej społeczności (por. Horodecka, 2008, s. 13–28).

3. Polityka gospodarcza a koherentna sfera przyczynowa

Prezentowane w tym artykule neoinstytucjonalne podejście do polityki gospodarczej ukazuje ją jako określone zjawisko społeczno-gospodarcze pozostające pod wpływem instytucjonalnego determinizmu koherentnej sfery przyczynowej. Swoista koncepcja owej koherentnej sfery przyczynowej swoje podstawy czerpie m.in. z nowej ekonomii instytucjonalnej. „Na każdą społeczność – jak pisze T. Veblen – można spojrzeć jako na mechanizm gospodarczy czy ekonomiczny, składający się z tego, co nazywamy instytucjami ekonomicznymi. Te instytucje, to utarte zwyczajowo sposoby regulowania procesów życiowych społeczeństwa w odniesieniu do środowiska materialnego, w którym to społeczeństwo żyje”(Veblen, 1971, s. 173). Owe pierwotne definiowanie instytucji znalazło mocne odzwierciedlenie we współczesnej nowej ekonomii instytucjonalnej, gdzie traktuje się je jako swoistą strukturę różnorodnych bodźców formalnych bądź nieformalnych kształtujących sposób działania człowieka w gospodarce (por.

North, 1990, s. 97). Dla definiowania koherentnej sfery przyczynowej niemalże znaczenie miała również krytyczna analiza twórczości S. Kirdiny, która stworzyła pojęcie matrycy instytucjonalnej będącej swoistym obrazem rzeczywistości społeczno-gospodarczej postrzeganej poprzez pryzmat projekcji ekonomicznej, politycznej i ideologicznej (por. Kirdina i Sandstrom, 2010, s. 6–8). Szeroko omawiany zbiór różnych instytucji stał się więc holistycznym opisem rzeczywistości społeczno-gospodarczej, która z jednej strony ogranicza, z drugiej natomiast umożliwia człowiekowi podejmowanie określonej działalności. Warto w tym miejscu wspomnieć, iż obok wielu podziałów i typologii instytucji, które można spotkać w literaturze nurtu neoinstytucjonalnego, owe determinanty można rozróżnić z perspektywy ich siły oddziaływania na działającego człowieka. Podział ten po raz pierwszy został zaprezentowany przez autora, który instytucje podzielił na esencjonalne i substrakcjonalne. Pierwsze z nich będą fundamentalnymi determinantami dla działania człowieka, które kształtują istotę tejże aktywności. Drugie natomiast determinują działanie człowieka w taki sposób, że wpływają na jego aktywność nie zmieniając jednak jej fundamentu (por. Derkacz, 2018, s. 25–26).

Ostatecznym determinantem, który umożliwił sformułowanie koncepcji koherentnej sfery przyczynowej była analiza literatury z zakresu fenomenologii i psychologii. Skoro polityka gospodarcza, przedstawiana tu w ujęciu neoinstytucjonalnym, winna cechować się intencjonalnością podmiotową to sfera instytucjonalna, szeroko omawiana w nurcie nowej ekonomii instytucjonalnej, powinna również odnosić się wprost do człowieka takiego, jakim jest. Jeżeli tak, to mówiąc o realnej sferze determinującej działalność człowieka, powinniśmy się skupiać na rzeczywistym świecie, o którym on „wie, a więc posiada go – mniej lub bardziej jasno – w swoim horyzoncie bytowym” (Trzópek, 2013, s. 105). Taki świat fizyczny, który będzie tu utożsamiany z koherentną sferą przyczynową, będzie źródłem bodźców motywujących do określonego działania. Koherentna sfera przyczynowa jest więc rozumiana tu jako rzeczywista przestrzeń, która jest źródłem szerokiego strumienia instytucji esencjonalnych i substrakcjonalnych determinujących działanie człowieka zmierzającego do wytworzenia określonego zjawiska społeczno-gospodarczego. Postrzegając jednak ową sferę przyczynową z perspektywy działającego podmiotu należy dodać, iż wszelkie instytucje winny być dla niego możliwe do poznania, wytłumaczalne a nawet przewidywalne. Podmiotowo postrzegana koherentna sfera przyczynowa powinna także zawierać te instytucje, które w sposób narzędziowy staną się określonymi zasobami umożliwiającymi optymalną aktywność człowieka, co sprawi, iż podejmowany przez niego trud działania stanie się celowy a wymagania z tym związane będą postrzegane jako wyzwania godne wysiłku i jego zaangażowania.

4. Polityka gospodarcza a struktura podmiotowa

Polityka gospodarcza, w świetle prezentowanej tutaj neoinstytucjonalnej jej koncepcji, jest postrzegana jako określone zjawisko społeczno-gospodarcze noszące znamiona intencjonalności podmiotowej. W filozoficznych rozważaniach „o naturze ludzkiej” mówi się z uwagi na predyspozycje człowieka do zdeterminowanego działania. Tym samym ludzka natura określa specyfikę wszelkiej aktywności człowieka, jak również jego działań związanych z organizacją życia państwowego. M.A. Krąpiec podkreśla, że perspektywa osobowego życia człowieka skutkuje zanegowaniem prymatu społeczeństwa nad jednostką. Tym niemniej, istnieje ścisły związek między domagającą się dopełnienia ludzką naturą a państwem, ponieważ jako społeczeństwo samowystarczalne tylko ono jest w stanie stworzyć takie warunki życia zbiorowego, w których każdy człowiek znajdzie możliwość osobowego rozwoju na miarę własnych zdolności, zainteresowań i pracy.” (Tarasiewicz, 2010, s. 409). Odnosząc powyższe stwierdzenia do polityki gospodarczej można powiedzieć, iż państwo – jako takie – winno umożliwiać swoim obywatelom aktywną działalność zbieżną z jednej strony z polityką gospodarczą, z drugiej natomiast, z ludzką naturą, która cechuje się podmiotową intencjonalnością. Nie trudno nie odnieść tego twierdzenia do niektórych praktyk realizowanych we współczesnych gospodarkach dotyczących chociażby realizacji celów publicznych z wykorzystaniem budżetów partycypacyjnych czy też budżetów obywatelskich (por. Souza, 2001, s. 159–184). Bardzo wyraźnie widać w takich praktykach, iż obywatel jako członek określonej społeczności realizuje swoją podmiotową intencjonalność angażując się i podejmując określone działania zgodne z własnymi zdolnościami i zainteresowaniami. Budżet partycypacyjny jest wszak rozumiany – co również znajduje potwierdzenie w praktyce – jako „oddolny proces kształtowania priorytetów budżetowych i wskazywanie przez obywateli, które inwestycje i projekty należy realizować w ich miejscowości.” (Rachwał, 2013, s. 174).

Skoro tak, to wracając do rozważań natury filozoficznej można powiedzieć za M.A. Krąpcem, że „w myśl koncepcji wspólnego dobra, które jest wspólnym celem ludzkiego działania osobowego, wzrost dobra poszczególnej osoby staje się zarazem wzrostem dobra całego społeczeństwa. Doskonalenie się osobowe nie dokonuje się wtedy niczym kosztem, a służy wszystkim, gdyż tym lepsze jest społeczeństwo, im lepsi intelektualnie, moralnie i twórczo są jego obywatele. Dlatego nadrzędnym celem państwa i społeczeństwa jest umożliwienie jak najpełniejszej realizacji wspólnego dobra przez stworzenie koniecznych warunków (materiałnych, administracyjnych, kulturowych) do aktualizowania się potencjalności osobowych człowieka.” (Krąpiec, 2006, s. 978–979). Dodając do powyższego wnioski wypływające z

fenomenologicznych rozważań E. Husserla związanych z pasywnymi i aktywnymi syntezami, które są podstawowym mechanizmem konstytucji przedmiotów pojawiającym się w pozycji celu intencji (por. Chrudzinski, 2014, s. 340–341), można powiedzieć, iż współcześnie definiowany podmiot polityki gospodarczej zasługuje na swoistą redefinicję. Skoro zatem polityka gospodarcza jest określoną aktywnością mającą na celu – mówiąc bardzo ogólnie – wzrost wartości i jakości państwa w zakresie ekonomicznym, to owa aktywność winna bazować na podmiotowej celowości definiowanej przez obywatela jako członka społeczeństwa, który to w zgodzie ze swoją ludzką naturą może – lub nawet powinien – współdziałać w realizacji wspólnego dobra.

Powyższa analiza doprowadziła do zdefiniowania nowej struktury podmiotowej polityki gospodarczej. Można powiedzieć, że jest ona swoistą odpowiedzią lub kontynuacją opinii niektórych ekonomistów, iż polityka gospodarcza powinna zespolic się w zunifikowaną działalność społeczeństwa (por. Downs, 1956, s. 280). W kontekście neoinstytucjonalnej koncepcji polityki gospodarczej mowa będzie więc o dwumodulowym jej podmiocie. Z jednej strony będziemy mówili o podmiocie administracyjnym, który należy utożsamiać z szeroko rozumianą administracją państwową na każdym z jej szczebli – od administracji centralnej po organy samorządowe. Z drugiej strony mamy do czynienia z podmiotem przyczynowym. Należy tu dodać i wyraźnie podkreślić, iż owe dwa rodzaje podmiotów stanowią jeden kooperacyjny podmiot polityki gospodarczej. Drugi z nich odnosi się do obywatela jako członka społeczności, który w zgodzie ze swoją podmiotową intencjonalnością jest gotowy do podjęcia określonych działań zmierzających do powstania wspólnego dobra. Tak rozumiany podmiot przyczynowy, w ścisłej współpracy z podmiotem administracyjnym, posiadając charakter intencjonalny, postępuje według zasady automotywacji, która swoje źródła bierze w głównej mierze z tożsamości celów (por. Trzópek, 2013, s. 105). Można więc zaryzykować stwierdzenie, iż takie definiowanie podmiotu polityki gospodarczej będzie prowadziło do optymalizacji definiowania samych jej celów a co za tym idzie do wzrostu wartości ostatecznych skutków neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej z perspektywy społecznej. Wszak to „tylko wizja wspólnego dobra, organizowana przez system państwowo-prawny, może się stać podstawą do wywołania naturalnej akceptacji państwa – swoistego racjonalnego konsensusu – w którym aspekty przymusu są wyłącznie na usługach rozumnego prawa i wspólnego dobra wszystkich obywateli” (Krapiec, 1998, s. 64).

5. Polityka gospodarcza a system wytwórczy

Polityka gospodarcza, w świetle prezentowanej tutaj neoinstytucjonalnej koncepcji, jest postrzegana jako określone zjawisko społeczno-gospodarcze będące świadomą aktywnością człowieka zmierzającą do osiągnięcia określonych celów z wykorzystaniem odpowiednich i dostępnych narzędzi. Postrzegając politykę gospodarczą jako jedną z form aktywności państwa można stwierdzić – w oparciu o rozważania nad naturą ludzką H. Hellera – iż wspólne dążenie społeczeństwa (tu podmiot neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej) do optymalnego rozwoju państwa możliwe jest w sytuacji istnienia różnego rodzaju determinantów politycznych, naturalnych czy kulturowych wspierających owe dążenia (por. Heller, 1971, s. 34–35). Jeżeli warunki te pozwolą samodzielnej sile społecznej zorganizować się i zaktywizować społeczne współdziałanie, umożliwi to ukształtowanie i rozwój gospodarki krajowej w taki sposób, że będzie ona postrzegana jako samodzielna i w pełni wartościowa (por. Mysona-Byrska, 2010, s. 398–401). W świetle podmiotowego podejścia do polityki gospodarczej można także stwierdzić, iż bycie jej podmiotem – przyczynowym i administracyjnym – oznaczać będzie intencjonalne powodowanie rzeczy poprzez swoje własne działania (por. Bandura, 2001, s. 1). W tym momencie pojawia się przesłanka do tego, aby w niniejszych rozważaniach wprowadzić pojęcie neoinstytucjonalnego systemu wytwórczego.

Jak każdy system wytwórczy, bez względu jakiej działalności dotyczy, także i ten, dotyczący praktyki polityki gospodarczej, swój początek bierze w przyczynie i celowości owego działania (por. Piekarczyk, 1991). Bazując na filozoficznych rozważaniach należy w tym miejscu stwierdzić, iż „dla aktywnego ludzkiego działania w otoczeniu niezbędne jest zaangażowanie świadomych procesów kontrolnych, którym to procesom towarzyszy często poczucie znacznego wysiłku. Zwłaszcza działania celowe wydają się stanowić podstawę zdolności do kierowania samym sobą. Tradycyjne teorie celów podkreślają rolę świadomego wyboru celu, a następnie dążenia do niego. Wybór celu zazwyczaj zakłada świadomą deliberację, analizę ‘za’ i ‘przeciw’, branie pod uwagę możliwych konsekwencji i ich realizacji do własnych norm oraz wartości. Dążenie i osiągnięcie celów jest także traktowane jako proces wysiłkowy.” (Trzópek, 2013, s. 295). Wynika z tego, iż podmiot polityki gospodarczej, na skutek określonych potrzeb definiuje określone cele, planuje ich realizację, przewiduje określone konsekwencje, ale przede wszystkim motywuje się do działania i poddaje się autoregulacji i kontroli (por. Bandura, 2001, s. 8). W tym świetle rysuje się nam neoinstytucjonalny system wytwórczy polityki gospodarczej, który jest swoistym procesem zmierzającym do realizacji określonych celów będących źródłem wartości dodanej dla poszczególnej osoby, jak i dla całego społeczeństwa. Korzystając z terminologii zarządzania procesowego można powiedzieć, iż właścicielami owego systemu wytwórczego są podmioty neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, przyczynowe i administracyjne, które wg własnych

kompetencji wytwarzają określone dobro wspólne odpowiadające danym potrzebom, przy wykorzystaniu dostępnych narzędzi i instrumentów, pod wpływem szerokiego strumienia esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej. W tak definiowanym systemie wytwórczym wykorzystywanym w praktyce polityki gospodarczej obywatel, jako członek społeczeństwa, od pasywnego uczestnika gospodarki staje się aktywnym podmiotem przyczynowym i sprawczym (kooperacyjnym), co może spowodować, iż jego celowa aktywność stanie się źródłem dynamiki gospodarczej (por. Trzópek, 2013, s. 295).

Mówiąc o neoinstytucjonalnym systemie wytwórczym należy podkreślić, iż jest to złożony proces społeczno-gospodarczy. Pierwszą przyczyną owego procesu będą zatem realne potrzeby zdiagnozowane w danym czasie przez podmiot – przyczynowy i administracyjny – polityki gospodarczej. To one stają się pierwszym determinantem dla polityki gospodarczej, rozumianej jako aktywność człowieka nosząc znamiona instytucji esencjonalnej. Wspólnie akceptowane potrzeby przez złożony podmiot polityki gospodarczej przybierają postać określonego celu, którego realizacja leży w ich – podmiotów – interesie. Dlatego właśnie podmioty polityki gospodarczej winny wspólnie określić sposób dążenia do określonego celu, co będzie wyrażone w ciągu określonych działań przyczynowo-skutkowych. Wydaje się być kwestią bezsporną, iż w tych działaniach podmiot przyczynowy może przybierać postawę kontrolno-nadzorczą a podmiot administracyjny jest odpowiedzialny za całościowe realizowanie i administrowanie owych działań. W taki sposób określone działania zmierzają bezpośrednio do realizacji założonego celu a poprzez jego osiągnięcie wygenerowana zostanie określona wartość dodana dla każdego z podmiotów. Należy w tym miejscu wyraźnie podkreślić, iż tak postrzegany proces wytwórczy, oprócz oczywistych determinantów podmiotowych, będzie realizowany pod wpływem szerokiego strumienia najróżniejszych instytucji – esencjonalnych i substrakcjonalnych – które swoje źródła posiadają w koherentnej sferze przyczynowej. Tenże neoinstytucjonalny determinizm będzie dotyczył tak całego procesu wytwórczego – począwszy od diagnozowania potrzeb, po konsumpcję wytworzonej wartości dodanej – jak i poszczególnych jego aktorów. Z jednej strony instytucje będą wszak umożliwiały i/lub ułatwiały, z drugiej zaś uniemożliwiały i/lub ograniczały podejmowanie konkretnej działalności przez podmioty przyczynowe i administracyjne polityki gospodarczej.

6. Neoinstytucjonalna polityka gospodarcza

Naukowe podejście do danych zjawisk zachodzących w świecie często stanowi próbę wykraczania poza różnego rodzaju niejasności, dysharmonię oraz względności, jakimi naznaczone

są ludzkie doświadczenia świata, zmierzającą do wyjaśniania owych zjawisk takimi, jakimi są, same w sobie (por. Zahavi, 2012, s. 167). Choć polityka gospodarcza w rozumieniu nauki jest źródłem wielu cennych rozważań, to jednak w niniejszym opracowaniu zjawiska społeczno-gospodarcze dotyczące polityki gospodarczej są postrzegane przez pryzmat rzeczywistego świata, który jest dla nas. Tym samym polityka gospodarcza jest tu traktowana przede wszystkim jako ciąg określonych działań, których pierwszą przyczyną jest społeczeństwo. Mając to na uwadze, dokonana została próba odpowiedzi na kluczowe tu pytanie: Czym powinna być polityka gospodarcza, rozumiana jako zjawisko społeczno-gospodarcze, w świetle dynamicznych przemian zachodzących we współczesnym świecie? W powyższych akapitach omówiono trzy zagadnienia, które stały się podstawą do sformułowania odpowiedzi na to pytanie. Ukazano koherentną sferę przyczynową, zaproponowano odmienny sposób postrzegania podmiotów polityki gospodarczej i zarysowano neoinstytucjonalny procesowy system wytwórczy.

Bazując na krytycznej analizie literatury z zakresu samej polityki gospodarczej, ale również nowej ekonomii instytucjonalnej, filozofii i psychologii, poszukiwania odpowiedzi o istotę polityki gospodarczej doprowadziły do rozważań nt. – jak się wydaje kluczowego tu zagadnienia – oblicza natury ludzkiej. Wszak to człowiek działający jest tu pierwszą przyczyną, głównym podmiotem – przyczynowym i administracyjnym – a ostatecznie beneficjentem wartości dodanej wytworzonej przez ową politykę gospodarczą. W tym świetle można zaryzykować następujące stwierdzenie. Gdzie za przyczyną społecznej intencji powstanie wspólny cel, który trafi pod pozytywny determinizm esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej, tam pojawi się podmiotowa polityka gospodarcza, której ukierunkowana aktywność w procesie neoinstytucjonalnego systemu wytwórczego doprowadzi do wzrostu wartości państwa, jako organizacji życia jednostek, będących członkami całego społeczeństwa. Polityka gospodarcza w proponowanym tu neoinstytucjonalnym podejściu będzie więc rozumiana jako określona działalność podmiotu administracyjnego, zmierzająca do wzrostu wartości państwa, na skutek podmiotowej społecznej intencji (podmiot przyczynowy) wyrażonej w postaci wspólnego celu społeczno-gospodarczego. Tak rozumiana aktywność podmiotów polityki gospodarczej jest realizowana pod wpływem esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej z wykorzystaniem dostępnych narzędzi.

7. Wpływ neoinstytucjonalnej koncepcji na współczesną politykę gospodarczą

Współczesną politykę gospodarczą, którą obserwujemy w naszej rzeczywistości społeczno-gospodarczej, można określić m.in. definicją T. Orłowskiego, który twierdzi, że „jest to działanie

państwa lub innego organu państwowego, zmierzające do osiągnięcia konkretnych celów społeczno-ekonomicznych w określonych warunkach i określonym czasie. (...) W sferze polityki gospodarczej odbywa się rozgrywanie interesów różnych sił społecznych i orientacji politycznych.”(Orłowski, 1998, s. 36). Mamy więc tu do czynienia z państwem, które działa na rzecz społeczeństwa w jasno określonym celu. Coraz częściej można jednak zaobserwować, iż polityka gospodarcza uprawiana przez państwo staje się praktyką, której cele pozostają poza zasięgiem społeczeństwa. Ich beneficjentami są natomiast wspomniane w definicji podmioty, kryjące się pod określeniem sił społecznych i orientacji politycznych. Między innymi dlatego powstała neoinstytucjonalna koncepcja polityki gospodarczej, która w swoim centrum stawia człowieka – jednostkę, która jest członkiem całego społeczeństwa. Nie ulega jednak wątpliwości, iż dla takiej polityki gospodarczej państwo jest koniecznym jej podmiotem, ale podmiotem nie jedynym. Pomiędzy państwem a jednostką powinna więc być zawarta taka umowa społeczna, która gwarantować będzie tej ostatniej optymalny udział w korzystaniu z wartości dodanych powstałych na skutek uprawiania przez państwo polityki gospodarczej. To z kolei będzie wpływało w sposób istotny na wzrost dobrobytu ekonomicznego obywateli (por. Piątek i Szarzec, 2009, s. 2–3).

Neoinstytucjonalne podejście do polityki gospodarczej zostało zbudowane na trzech fundamentach. Są nimi koherentna sfera przyczynowa, struktura podmiotowa oraz system wytwórczy. W tym świetle postrzega się ją (politykę gospodarczą) jako dynamiczny system, w którym podmiot przyczynowy i administracyjny działa pod wpływem esencjonalnych i substrakcyjnych determinantów dla osiągnięcia określonych celów społeczno-gospodarczych. Takie oto podejście do praktyki polityki gospodarczej stawia przed nią – mówiąc precyzyjniej, przed politykami gospodarczymi – nowe wyzwania.

Z przedstawionych powyżej rozważań wynika, iż kluczowym wyróżnikiem neoinstytucjonalnego podejścia do polityki gospodarczej jest koncepcja jej podmiotu. Powiedziane zostało, iż struktura podmiotowa neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej powinna spinać w sobie administrację państwową jako podmiot administracyjny oraz społeczeństwo jako podmiot przyczynowy. Pojawienie się podmiotu przyczynowego, który jest głównym źródłem determinującym określone potrzeby sprawia, iż konieczna jest zmiana podejścia w procesie kształtowania celów polityki gospodarczej. Wynikają z tego konkretne zadania, z którymi winni się zmierzyć przedstawiciele władz państwowych. Zadania te będą się sprowadzały do położenia większego nacisku na aspekt konsultacji społecznych czy nawet stworzenia nowego modelu współpracy. To z kolei będzie wymagało stworzenia przyjaznego otoczenia instytucjonalnego, które umożliwi człowiekowi, jako członkowi społeczności, podjęcie określonej podmiotowej

aktywności. W procesie definiowania celów polityki gospodarczej akcent zostaje więc położony na społeczeństwo, które dzięki odpowiednim instytucjom będzie mogło w sposób rzeczywisty deliberować swoje potrzeby społeczno-gospodarcze, które finalnie znajdą odzwierciedlenie w celach polityki gospodarczej. Warto w tym miejscu wspomnieć o tzw. budżetach partycypacyjnych, czy też obywatelskich, które są takim właśnie modelem, przesuającym akcent na społeczeństwo w procesie kształtowania celów, w tym wypadku inwestycji publicznych. Nie sposób także nie przytoczyć w tym kontekście głównych założeń do „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju”, który – jak się wydaje – w sposób kluczowy bazuje na społecznej aktywności w kształtowaniu założeń polityki gospodarczej. Można tam przeczytać m.in., iż „w oparciu o nowe czynniki rozwojowe dużą rolę do odegrania ma aktywna polityka państwa (...) współpracując i dzieląc się odpowiedzialnością za dokonywane działania z przedsiębiorcami, światem nauki i społeczeństwem”(KPRM, 2017, s. 6).

Inne wyzwania stoją przed politykami gospodarczymi w kontekście prezentowanej koncepcji koherentnej sfery przyczynowej. W tym zakresie powiedziane zostało, iż polityka gospodarcza jest osadzona w koherentnej sferze przyczynowej, która jest źródłem instytucji esencjonalnych i substrakcjonalnych z jednej strony ograniczających, z drugiej zaś umożliwiających podejmowanie określonych działań z nią związanych. Owa koherentna sfera przyczynowa została zdefiniowana jako rzeczywista przestrzeń, która jest źródłem szerokiego strumienia instytucji esencjonalnych i substrakcjonalnych determinujących działanie człowieka zmierzającego do wytworzenia określonego zjawiska społeczno-gospodarczego. Ponadto powiedziane zostało, iż w koherentnej sferze przyczynowej będą swoje źródła posiadały takie instytucje, które w sposób narzędziowy staną się określonymi zasobami umożliwiającymi optymalną aktywność człowieka co sprawi, iż podejmowany przez niego trud działania stanie się celowy a wymagania z tym związane będą postrzegane jako wyzwania godne wysiłku i jego zaangażowania. Co równie ważne, owe instytucje winny być dla człowieka możliwe do poznania, wytłumaczalne a nawet przewidywalne. Z powyższego będą wynikały zatem określone wyzwania stojące przed administracją państwową. Na pierwszym miejscu warto wspomnieć o konieczności diagnozowania, a później kształtowania przyjaznego otoczenia instytucjonalnego dla aktywnego podmiotu przyczynowego, który będzie podejmował określone działania, co wynikać będzie z jego podmiotowej intencjonalności. Nie bez znaczenia będzie także konieczność stworzenia określonych mechanizmów, które będą sprawiały, iż instytucje – swoje źródło posiadające w koherentnej sferze przyczynowej – determinujące działanie człowieka, będą dla niego możliwe do poznania, wytłumaczenia i przewidzenia. Można się spodziewać, iż to zadanie będzie jednym z trudniejszych, gdyż może być możliwe do zrealizowania jedynie na drodze zmian systemowych, począwszy od procesu

edukacji, skończywszy na szeroko rozumianym procesie socjalizacji. Innym nie mniej ważnym wyzwaniem dla państwa, co warto podkreślić w kontekście omawianej tu koherentnej sfery przyczynowej, będzie próba zmierzenia się z dynamiką zmian holistycznie postrzeganej rzeczywistości. Wszak to owa dynamika zmian staje się dziś głównym wyzwaniem dla polityki gospodarczej. Można więc zaryzykować stwierdzenie, iż przed politykami realizującymi politykę gospodarczą stoją zadania deskryptywnego diagnozowania rzeczywistości, które winno cechować się obiektywizmem, wszechstronnością, głęboką deskrypcją i retrospekcją, oznaczonością i profesjonalizmem (por. Kaja, 1996, s. 364).

Mówiąc o wpływie neoinstytucjonalnej koncepcji polityki gospodarczej na jej klasyczną „wersję” należy poddać pod dyskusję zaproponowaną definicję oraz właściwości i zależności z niej wynikające. Prezentowana w artykule polityka gospodarcza jest określoną działalnością podmiotu administracyjnego, zmierzająca do wzrostu wartości państwa, na skutek społecznej intencji podmiotu przyczynowego wyrażonej w postaci wspólnego celu społeczno-gospodarczego. Owa aktywność podmiotów polityki gospodarczej jest realizowana pod wpływem esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej. Z tak sformułowanej definicji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej wynikają główne jej cechy. Pierwszą z nich jest intencjonalność podmiotowa polityki gospodarczej. Oznaczać to będzie, iż praktyka polityki gospodarczej winna być realizowana jako skutek określonych intencji jej podmiotów, które to będą zobrazowane w postaci określonego celu społeczno-gospodarczego. Cecha ta powoduje położenie mocnego akcentu na podmiotowość celów polityki gospodarczej w tym rozumieniu, że stają się one źródłem wartości dodanej dla społeczeństwa. Cele polityki gospodarczej nie powinny istnieć same dla siebie, w sposób transcendentny do człowieka. Każdy z nich, bez względu na zakres, winien generować określone korzyści, bezpośrednie lub pośrednie, dla człowieka. Z drugiej strony owa intencjonalność podmiotowa będzie podkreślała znaczenie społeczeństwa, które jako podmiot przyczynowy winno mieć większy wpływ na kształtowanie celów tak rozumianej polityki gospodarczej. Skoro to społeczeństwo ma być beneficjentem realizacji celów społeczno-gospodarczych, to winny one być definiowane na podstawie określonych potrzeb społecznych. W tej perspektywie cecha intencjonalności podmiotowej będzie więc zakładała realną aktywność człowieka – człowieka, jako członka społeczności – w kształtowaniu celów społeczno-gospodarczych neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. W tym właśnie znaczeniu polityka gospodarcza winna cechować się intencjonalnością podmiotową.

Drugą cechą prezentowanej tu polityki gospodarczej jest jej determinizm koherentnej sfery przyczynowej. Wpływ różnego rodzaju instytucji na człowieka działającego w sferze społeczno-gospodarczej jest szeroko opisywany w coraz bogatszej literaturze nurtu nowej ekonomii

instytucjonalnej. Zaproponowana przez autora koncepcja koherentnej sfery przyczynowej ukazuje jednak nowe aspekty owego instytucjonalnego determinizmu. W pierwszej kolejności należy jednak podkreślić, iż wpływ różnego rodzaju instytucji na człowieka działającego może nosić znamiona ograniczeń – co jest szeroko omawiane we wspomnianej literaturze – ale również, a może nawet przede wszystkim, instytucje te będą źródłem możliwości i udogodnień w podejmowanej działalności ludzkiej. Z drugiej strony, co równie istotne, instytucje te można rozróżnić, ze względu na ich siłę oddziaływania na działającego człowieka, na instytucje esencjonalne i substrakcjonalne. To stwierdzenie leży u podstaw koncepcji koherentnej sfery przyczynowej. Na tej podstawie można już przedstawić najważniejsze jej aspekty, które będą istotne dla neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej.

Realny wpływ instytucji na działającego człowieka będzie skuteczny jedynie w sytuacji, gdy wszelkie bodźce otoczenia instytucjonalnego będą uporządkowane, przewidywalne i wytłumaczalne dla działającego człowieka. Chaos instytucjonalny, którym można by określić przeciwieństwo tego stanu może stać się źródłem niepewności i czynnikiem, który będzie uruchamiał psychologiczny mechanizm wyparcia czy nawet obrony (por. Poniatowska-Leszczyńska i Zinczuk-Zielazna, 2014, s. 117–123). To z kolei może stać się przyczyną, iż człowiek działający swoją aktywność będzie kształtował w odcięciu od realnych czynników otoczenia. Na podstawie tego można stwierdzić, iż uporządkowany determinizm koherentnej sfery przyczynowej będzie nosił znamiona ograniczonego obiektywizmu, czy nawet subiektywizmu, co z kolei będzie uzasadniało podmiotową intencjonalność neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej. Inną cechą koherentnej sfery przyczynowej będzie fakt, iż wymagania stawiane człowiekowi działającemu przez instytucjonalny determinizm będą przez niego postrzegane jako wyzwania godne wysiłku i zaangażowania. Taka sytuacja wymaga jednak istnienia odpowiednich zasobów, które działającemu człowiekowi pozwolą sprostać tymże wymaganiom. Tak postrzegana koherentna sfera przyczynowa, charakteryzująca neoinstytucjonalną politykę gospodarczą, stawia jednak określone zadania przed nią samą, czy nawet polityką państwa, jako taką. Zadania te będą się sprowadzały do stworzenia takich warunków, formalnych i nieformalnych, które będą wpływały na uporządkowanie rzeczywistości, w której przyjdzie podejmować aktywność człowiekowi działającemu – i to bez znaczenia, czy będzie chodziło o podmiot administracyjny, czy przyczynowy polityki gospodarczej.

Ostatnią cechą neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, którą należy w tym miejscu szerzej omówić, jest osobowa potencjalność człowieka będąca przyczynkiem do działalności jej podmiotów. Cecha ta pojawiła się w powyższych rozważaniach w kontekście podmiotowej struktury polityki gospodarczej, która to sugeruje wzmocnienie jej podmiotu przyczynowego.

Omawiając powyżej cechę podmiotowej intencjonalności, człowieka postawiono jako głównego kreatora celów polityki gospodarczej. Cecha osobowej potencjalności będzie się natomiast odnosiła w sposób bezpośredni do samej aktywności, czy praktyki polityki gospodarczej, która powoduje powstawanie określonych zjawisk społeczno-gospodarczych. Współczesny model polityki gospodarczej zakłada, iż podmiotem działającym – a w zasadzie jedynym podmiotem działającym – jest państwo. Aktywność jednak podmiotu polityki gospodarczej, która jest ukierunkowana na osiągnięcie określonych celów społeczno-gospodarczych jest procesem złożonym. Można więc powiedzieć, iż praktyka polityki gospodarczej będzie szerokim zbiorem działań, począwszy od definiowania jej celów, określania sposobu ich osiągania, poprzez procesy realizacji tychże celów, aż po oddanie do użytkowania stworzonego dobra wspólnego, co ostatecznie będzie źródłem wartości dodanej dla społeczeństwa. W tym kontekście osobowa potencjalność człowieka, jako cecha polityki gospodarczej, winna być traktowana przez jej administracyjny podmiot jako swoiste źródło możliwej optymalizacji działań związanych z praktyką polityki gospodarczej. Skoro w prezentowanej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej przyjęto intencjonalną podmiotowość jako swoisty jej fundament a działalność podmiotów tejże polityki jest postrzegana jako intencjonalne powodowanie rzeczy (zjawisk społeczno-gospodarczych), to nie sposób odtrącić człowieka – podmiot przyczynowy – od realnego procesu praktyki polityki gospodarczej. W tym rozumieniu człowiek winien stać się aktywnym uczestnikiem działań zmierzających do osiągnięcia wspólnych celów poprzez chociażby społeczną deliberację nad metodami realizacji celów czy partycypację w procesach kontrolnych. Jest oczywistym, iż omawiana tu cecha neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej będzie zmuszała do stworzenia nowych warunków formalnych i nieformalnych umożliwiających taką właśnie aktywność podmiotu przyczynowego. Nie zmienia to jednak faktu, iż wzmocnienie wpływu społeczeństwa na procesy zachodzące w polityce gospodarczej uwolni osobowy potencjał człowieka, który to w zgodzie ze swoją naturą będzie współdziałał z podmiotem administracyjnym w realizacji wspólnego dobra. Tym samym wypracowany w ten sposób system wytwórczy neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, bazując na podmiotowej intencjonalności oraz osobowej potencjalności członków społeczeństwa, zarządzany przez podmiot administracyjny, może zmierzać w sposób optymalny do wytworzenia wspólnego dobra, zgodnego ze społecznymi potrzebami i oczekiwaniami.

8. Podsumowanie

Powyższy artykuł miał na celu prezentację autorskiej koncepcji neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej, której definicję autor zbudował w oparciu o analizę literatury z zakresu nowej ekonomii instytucjonalnej, polityki gospodarczej, ale także – a może przede wszystkim – psychologii, socjologii i filozofii. Można zatem powiedzieć, iż prezentowana koncepcja stała się ogólnym zarysem i sposobem rozumienia praktyki polityki gospodarczej we współczesnym świecie. W przedstawionych powyżej rozważaniach autor, stawiając pomocnicze pytania, doszedł do wniosku, iż polityka gospodarcza winna być traktowana jako kooperacyjna działalność dwumodulowego podmiotu, zmierzająca do wzrostu wartości państwa, na skutek podmiotowej społecznej intencji, która to winna być wyrażona w postaci wspólnego celu społeczno-gospodarczego. Co równie istotne, owa działalność podmiotów polityki gospodarczej jest realizowana pod wpływem esencjonalnych i substrakcjonalnych instytucji koherentnej sfery przyczynowej.

Ogólna koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej winna być traktowana jako autorska propozycja do dyskusji i dalszych rozważań oraz badań naukowych. Dlatego też w drugiej części artykułu zostały postawione trzy zagadnienia, które mogą stać się przyczynkiem do dalszej pracy naukowej w tym zakresie. Ukazując wpływ przedmiotowej tu koncepcji na współcześnie rozumianą politykę gospodarczą autor poruszył problematykę jej struktury podmiotowej, koherentnej sfery przyczynowej oraz jej determinizmu na działającego człowieka a także osobowej potencjalności człowieka, która to została określona jako przyczynek ludzkiej aktywności w zakresie polityki gospodarczej. Wszystkie te zagadnienia zostały bardzo mocno i wyraźnie podbudowane filozoficznymi rozważaniami na temat podmiotowości ludzkiej oraz przyczynowości podmiotowej, w głównej mierze w oparciu o poglądy nurtu fenomenologicznego. To wszystko sprawia, iż koncepcja neoinstytucjonalnej polityki gospodarczej swoje fundamenty posiada w głęboko zakorzenionej naturze ludzkiej a człowiek jest tu stawiany na pierwszym miejscu, jako pierwsza przyczyna i ostateczny beneficjent wartości dodanej wygenerowanej przez politykę gospodarczą. Tym samym koncepcja ta może pretendować do filozoficzno-ekonomicznej ogólnej koncepcji polityki gospodarczej w koherentnej sferze przyczynowej.

Bibliografia

- Bandura, A., 2001. Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, (52), s. 1–26.
- Bosiakowski, Z., Sławiński, A. i Woźniak, B., 1988. *Polityka ekonomiczna*. Warszawa: PWN.
- Chrudzimski, A., 2014. Intencjonalność z fenomenologicznego punktu widzenia. W: *Wprowadzenie do fenomenologii. Interpretacje, zastosowania, problemy*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.

- Cieciuch, J., 2006. Nadzieja jako moderator związku poczucia koherencji z preferencjami wartości. *Sociologie*, 4(47), s. 929–968.
- Coase, R.H., 1984. The New Institutional Economics. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, (140).
- Czaplewski, R., 2009. *Polityka gospodarcza*. wyd. I. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Derkacz, A.J., 2018. *W poszukiwaniu efektywności inwestycji publicznych. Koncepcja optymalizacji inwestycji publicznych a wybrane teorie nowej ekonomii instytucjonalnej*. Szczecin: MyBook.
- Downs, A., 1956. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper Row.
- Duchliński, P. i Cholub, G. red., 2010. *Oblicza natury ludzkiej. Studia i rozprawy*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Gallagher, S. i Zahavi, D., 2015. *Fenomenologiczny umysł*. Warszawa: PWN.
- Gierowski, J.K. i Rajtar, T., 2003. Chosen factors influencing the locus of control in perpetrators of criminal acts. *Problems of Forensic Sciences*, LIII, s. 129–138.
- Glapiński, A., 2006. *Meandry historii ekonomii. Między matematyką a poezją*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Heidegger, M., 1977. *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*. Warszawa: Czytelnik.
- Heller, H., 1971. *Staatslehre*. Leiden: Kluwer Law International.
- Horodecka, A., 2001. Instytucjonalizm i podejście instytucjonalne do polityki gospodarczej. *Polityka Gospodarcza*, (5–6), s. 115–143.
- Horodecka, A., 2008. *Ewolucja celów polityki gospodarczej. Rola zmian otoczenia*. Warszawa: WN PWN.
- Husserl, E., 1974. *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*. Warszawa: PWN.
- Husserl, E., 1975. *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*. Warszawa: PWN.
- Kaja, J., 1996. *Eseje o japońskiej ekonomii i gospodarce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Semper”.
- Kalina-Prasznic, U. red., 2005. *Leksykon polityki gospodarczej*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.
- Kirdina, S., 2013. New Systemic Institutional Approach for Comparative Political and Economic Analysis. *Review of Radical Political Economics*, (45(3)).
- Kirdina, S. i Sandstrom, G., 2010. Institutional Matrices Theory as a Framework for both Western and Non-Western People to Understand the Global Village. W: *Non-Western Challenges to Western Social Theory*. World Congress of Sociology International Sociological Association. Gothenburg (Sweden): International Sociological Association.
- Kisiel, R. i Marks-Bielska, R. red., 2013. *Polityka gospodarcza. Zagadnienia wybrane*. Olsztyn: Expol, P. Rybiński, J. Dąbek, sp. j.
- KPRM, 2017. *Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Warszawa: Monitor Polski, poz. 260 z dnia 15.03.2017.
- Krapiec, M.A., 1998. *O ludzką politykę*. Lublin: RW KUL.
- Krapiec, M.A., 2006. Państwo. W: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*. Lublin: Wydawnictwo PTTA.
- Mysona-Byrska, J., 2010. Ludzka natura a kształt państwa i prawa stanowionego. W: *Oblicza natury ludzkiej. Studia i rozprawy*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- North, D.C., 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Orłowski, T., 1998. *Nowy leksykon ekonomiczny*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt.
- Piątek, D. i Szarzec, K., 2009. Państwo a dobrobyt ekonomiczny – między wolnością a przymusem. *Gospodarka narodowa*, (5-6 (213-214)), s. 1–19.
- Piekarz, H., 1991. Efekt organizacyjny jako kryterium oceny systemu wytwórczego. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, seria specjalna: Monografie*, 189(102).
- Poniatowska-Leszczynska, K. i Zinczuk-Zielazna, J., 2014. Mechanizm wyparcia - teoria i badania. *Advances in Psychiatry and Neurology*, 2(23), s. 117–123.
- Rachwał, M., 2013. Budżet partycypacyjny jako nowa forma współdecydowania o finansach lokalnych. *Przegląd Politologiczny*, (4), s. 173–185.

- Souza, C., 2001. Participatory budgeting in Brazilian cities: limits and possibilities in building democratic institutions. *Environment & Urbanization*, 13(1), s. 159–184.
- Tarasiewicz, P., 2010. Ludzka natura a państwo. W: *Oblicza natury ludzkiej. Studia i rozprawy*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Trzópek, J., 2013. *Na tropach podmiotu. Między filozoficznym a empirycznym ujęciem podmiotu*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Veblen, T., 1971. *Teoria Klasy Próżniaczej*. Warszawa: PWN.
- Warmbier, A. red., 2016. *Spór o podmiotowość Perspektywa interdyscyplinarna*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Zahavi, D., 2012. *Fenomenologia Husserla*. Kraków: Wydawnictwo WAM.

Abstract

How should we understand economic policy in the modern dynamic world? This is the main question that the author tries to answer in this article. The author's considerations and the analysis of literature in the field of new institutional economics, economic policy, sociology, psychology and philosophy became the foundation for creating a general concept of economic policy. This concept was built based on the subjective structure of economic policy, the impact of a coherent causal sphere on operating entities and a neo-institutional production system. All this found clear justification in philosophical considerations about subjectivity of human and subjective causality. Such a justification of the thesis puts forward that the concept of neo-institutional economic policy has its foundations in deeply rooted human nature, and man is placed here first, as the first cause and ultimate beneficiary of added value generated by economic policy.

Key words: economy policy, institutional sphere, neo-institutional system of production, New Institutional Economics, subject of economy policy, essential institutions, subtractional institutions.